

Jämtland och jämställdheten

– OM RÄTTVISA I
REGIONALT UTVECKLINGSARBETE

Annika Jonsson
Karlstad universitet

Innehåll

Inledning	3
Studien	5
Intervjumaterialet	5
Anonymiteten	6
Bearbetningen av materialet	7
Något kort om användandet av teori och tidigare forskning i analysen	7
Problemformuleringar	8
Läget i Jämtland	8
Strukturer och strukturella hinder	9
Motstånd	11
Vad får hindren att försvinna?	11
Kort summering	13
Tillväxten, företagandet och företagsstöden	14
Tillväxten	14
Vilka företag räknas?	16
Företagsstödet	16
Men helt självklart är det ändå inte	18
Kort summering	20
Nätverkande på gott och ont	21
De synliga nätverken	21
Möte med nätverken	22
Den demokratiska gränsen	23
Kort summering	25
Slutsatser	26
Referenser	28

JÄMTLAND OCH JÄMSTÄLLDHETEN

Inledning

Det har varit en utmaning att låta denna rapport få sin slutgiltiga form. Det är i sig inget ovanligt – som forskare brottas du alltid med vilka avgränsningar som bör göras, vilka perspektiv som är lämpliga att anlägga, vad som förtjänar extra uppmärksamhet i analysen etc. Men allt sådant har varit extra svårt den här gången och det ligger nära till hands att tro att det säger något viktigt om själva problemområdet. I *Jämtlands län – en region för kvinnor och män* med underrubriken *Handlingsplan för jämställd regional tillväxt* (Regionförbundet Jämtlands län, 2013:2) så punktas inledningsvis fyra samband upp:

- Jämställdhet fördjupar demokratin och ökar det sociala kapitalet
- Jämställdhet ökar den regionala attraktiviteten
- Jämställdhet ökar den regionala innovationsförmågan
- Jämställdhet gör att humankapitalet används effektivare

Jämställdheten sägs också leda till högre lönsamhet hos företag och lite tillspatsat frågas det om »*en glesbygdsregion med en allt mer minskande befolkning, minskade investeringar och en hög ungdomsarbetslöshet har råd att negligera en sådan tillväxtpotential?*« (ibid., kursiv i original). Det är såhär det skrivs om jämställdhet i dag, handlingsplanen i Jämtland utmärker sig inte på något sätt. Jämställdheten är intrasslad i det regionala utvecklingsarbetet och i det övergripande tillväxt- och effektiviseringsprojektet. Den fyller en mängd olika funktioner och i första hand så verkar det alltid vara regionen, organisationen eller nationalstaten som tjänar på ökad jämställdhet. Människorna, i synnerhet kvinnokollektivet, har i en bemärkelse försvunnit ut ur ekvationen. Jämställdheten är inte primärt till för dem, för att förbättra deras livsvillkor, utan tjänar nu högre syften. Som undertiteln, *Handlingsplan för jämställd regional tillväxt*, tydligt anger så är det den svårgripbara tillväxten som det till syende och sist handlar om.

Naturligtvis så har jämställdheten hela tiden gått hand i hand med andra mål, men det är påfallande hur den på 2000-talet ofta framstår som fullkomligt avpolitiserad och, ur en synvinkel, oproblematiserad. Så länge som jämställdhetsambitionen vävs in i, görs till en del av, andra ambitioner så hotar den inte rådande maktrelationer. Rönnblom (2008:66) sammanfattar det hela på ett kärnfullt sätt:

»*The presentation of the inclusion of gender equality in regional policy in terms of a win-win situation serves to conceal informal power structures and mask the fact that gender equality is a political issue involving conflicting interests and 'fights' in which there are both losers and winners.*«

Så länge som intressekonflikterna ignoreras och jämställdheten utmålas som lika angelägen och förmånlig för alla, så uppstår inget utrymme där själva orättvisan kan

adresseras. Saker kan därför rulla på som vanligt. Oavsett hur vi tänker oss sambandet mellan jämställdhet och positiv samhällsutveckling i stort, så kommer vi inte ifrån att ledningsgrupper och bolagsstyrelser bara har ett visst antal platser, och att budgetar bara räcker så långt. I en värld präglad av tillväxtorienterad konsensus så kan påtalandet av sådana krassa realiteter få feminister att framstå som omodernt problemfixerade, konfliktbenägna och konservativa (Newman, 2001).

Det är mot denna bakgrund som föreliggande studie ska förstås. Fokus ligger på just konflikter, skärningspunkter där olika åsikter bryts mot varandra och svårigheterna vi ställs inför när konkret makt ska analyseras. Utifrån tretton intervjuer med aktörer i Jämtland, verksamma inom både privat näringsliv och det offentliga, ritas en karta över olika förhållningssätt, försanthållanden och erfarenheter. Följande forskningsfrågor har mejslats fram under arbetets gång:

- Hur karaktäriseras de jämställdhetsproblem som urskiljs, ses de som möjliga att förklara, speciella för just Jämtland, strukturella, lätta eller svåra att åtgärda o.s.v.?
- I den Jämtländska jämställdhets/tillväxtstrategin så läggs stor vikt vid kvinnors möjlighet att starta och driva företag. Vad anser deltagarna i studien om satsningarna på kvinnors företagande och vad har de att säga om fördelningen av företagsstöd?
- Hur resoneras det om formella respektive informella dimensioner av jämställdhetsproblemen, vilka kunskaper finns t.ex. om betydelsen av nätverk och brist på transparens i olika sammanhang?

De personer som har intervjuats har valts ut därför att de arbetar inom vissa verksamheter/sfärer eller med vissa uppgifter, men de bör inte betraktas som representanter för organisationer, professioner o.s.v. Även om det dagliga arbetet förstås präglar synsätten och problemformuleringarna, så kommer dessa ändå att skilja sig åt inom ett och samma yrke eller företag. En analys av sambandet mellan synsätt och sysselsättning hade, i all korthet, krävt en annan typ av undersökning. Även om tanken var att de intervjuade skulle tillföra olika perspektiv och argument, så finns alltså ingen ytterligare ambition med detta upplägg från min sida.

Det finns en jämställdhetsdialog i Jämtland, men precis som i andra regioner så är den utsträckt i tid och rum och blir därför svår att koppla grepp om på ett bra sätt. I den här studien så redogörs det för delar av denna dialog på ett komprimerat sätt, vilket tydliggör var krockarna mellan olika åsikter uppstår, vad som tas för givet och vad som görs till föremål för debatt. Det är min förhoppning att den karta som ritas kan användas för att ta diskussionerna vidare på ett konstruktivt och konfliktbejakande sätt.

Verkligheten är, som Swartling (1998) skriver, i själva verket en ständigt pågående process. Hur vi än vrider och vänder på saken så är världen inte ett fullbordat faktum som vi på ett enkelt sätt ställs inför, även om lagar, regler och direktiv gör anspråk på att vara just det. Swartling betonar att »realitetsarbete« på ett grundläggande plan kräver att aktörerna kan enas om vad som är vad och varför. I jämställdhetsarbete kan detta översättas till att aktörerna behöver nå en punkt där de ser samma problem, eller i alla fall samma slags problem, framför sig, så att de sedan kan koncentrera sig på att finna lösningar. I bästa fall så kan denna undersökning fungera som en gemensam utgångspunkt i den fortsatta jämställdhetsdialogen.

Studien

Här nedan presenteras arbetsprocessens, hur insamlingen och bearbetningen av data gick till samt hur de etiska aspekterna av arbetet har hanterats.

Intervjumaterialet

När detta projekt tog sin början hösten 2012, så var ambitionen att göra en systerstudie till den i jämställdhetskretsar omtalade *Nätverk och skuggstrukturer i regionalpolitiken* (Forsberg och Lindgren, 2010). När de första sex intervjuerna genomfördes i januari 2013 så kom dessa av den anledningen att handla om vilka aktörer som har inflytande i det Jämtländska utvecklingsarbetet och förekomsten av både kvinnliga och manliga nätverk. Intervjuerna gjordes i denna omgång tillsammans med Gerd Lindgren, vars tidigare erfarenheter kom väl till pass, och informanterna valdes ut i samråd med projektägare Margaretha Lindbäck. Det genomfördes även analyser av den regionala utvecklingsstrategin och ett par andra, centrala dokument vilket resulterade i att en första delstudie (*För ökad rättvisa eller ökad tillväxt? Om jämställdhetens oklara roll i regionalt utvecklingsarbete*) såg dagens ljus i april 2013.

När den andra omgången intervjuer gjordes, totalt sju stycken, i november 2013 så hade dock fokus förflyttats till viss del. Det fanns ett par olika skäl till detta. För det första så visade dokumentanalysen på hur avsaknaden av bra problemformuleringar och genomtänkta argument resulterar i en tandlös jämställdhetsambition som inte kan ligga till grund för ett mer substantiellt förändringsarbete. För det andra så hade preliminära analyser av den första omgångens intervjuer lett till slutsatsen att det fanns mer att utreda när det gällde inställningen till framför allt tillväxt och företagande. Sammantaget kan sägas att intervjuerna i den andra omgången behandlade något fler frågor, men att regionsutveckling, inflytande och förekomsten av nätverk fortsatte att vara viktiga teman. Undertecknad stod ensam för urvalet och intervjuandet i den andra omgången.

Intervjuerna varade mellan en och två timmar och utfördes i de flesta fall på informanternas arbetsplatser. En av intervjuerna genomfördes på allmän plats och ytterligare två genomfördes på telefon. Tolv av tretton intervjuer spelades in. Att en intervju inte spelades in berodde på ett tekniskt missöde och i detta fall har anteckningar som skrevs direkt efter intervjun fått användas istället. Intervjuerna var semistrukturerade, vilket innebär att vissa teman och frågor hade bestämts i förväg men att de intervjuade också hade möjlighet att utforma samtalet utifrån sina intressen och behov (Denscombe, 2009). De teman och frågor som formulerats på förhand låg i linje med forskningsfrågorna, dvs. de rörde synen på jämställdhetssituationen i Jämtland, tillväxtsambitionen, framhållandet av kvinnors företagande samt betydelsen av nätverk och transparens.

De rollväxlingar som fler än hälften av informanter gjorde under intervjuerna har här tagits på allvar. Detta innebär att en och samma person kan förekomma både som företagare och politiker – hon/han kan vara verksam som företagare i nuläget men ha ett förflutet inom politiken. Inledningsvis fanns ingen intention att göra på detta sätt, men när det stod klart hur många av informanterna som pratade utifrån flera positioner så verkade det självklart med denna lösning. Sammanlagt så förekommer fem positioner, nämligen:

- Tjänsteman. Tjänstemännen jobbar t.ex. på Regionförbundet, Länsstyrelsen och Almi. Några av dem arbetar med fördelningen av företagsstöd eller företagsutveckling, andra sitter på ett mer övergripande ansvar för det regionala utvecklingsarbetet. I denna kategori har av anonymiseringsskäl också personer som inte är tjänstemän i strikt bemärkelse, men som arbetar med företagande och innovation inkluderats.
- Jämställdhetsarbetare. Jämställdhetsarbetarna jobbar med olika typer av jämställdhetsfrågor, antingen inom specifika organisationer, i projektform eller på konsultbasis.
- Politiker. Politiker är helt enkelt personer med politiska uppdrag. Av anonymitetsskäl så anges inga partitillhörigheter.
- Företagare. Här ingår företagare såväl som personer med särskilda uppdrag inom näringslivet.
- Nätverkare. En nätverkare är en person (kvinna) som ingår i något av de organiserade, välkända nätverken av typen Qleader och QnetZ.

Majoriteten av de intervjuade är kvinnor, ett par är män. Det görs ingen analys av intervjuerna utifrån de intervjuades könstillhörighet, vilket kan tyckas paradoxalt i en sådan här undersökning. Orsaken är att det är feministiska perspektiv som bäddar för könsmaktsanalyser och faktiska kunskaper om jämställdhetsläget som ger utslag när frågor som de som presenterades inledningsvis ställs, inte kön per se. Att det sedan är vanligare att kvinnor sitter på sådana perspektiv och kunskaper är inte oviktig på något sätt, men det motiverar i detta fall inte en analys på könsbasis. Hade t.ex. enbart tjänstemän som arbetar med företagsstöd intervjuats så hade en sådan ansats varit rimlig, eftersom det då hade gått att göra en mer systematisk jämförelse intervjuerna emellan utifrån kön, ålder etc. När det inte äventyrar anonymiteten så anges dock både könstillhörighet och position i analysen, detta därför att det ändå kan ge ledtrådar inför kommande forskningsprojekt. Angående mitt förhållningssätt i intervjuerna kan, slutligen, sägas att det präglades av öppenhet, men även av en ärlighet när det gäller mina egna värderingar och utgångspunkter. Diskussionerna som uppstod i intervjuerna var överlag kreativa och prestigelösa, engagemanget i Jämtland var ofta påtaglig även om det tenderade att åtföljas av viss ambivalens. Vi får skäl att återkomma till detta i analysen.

Anonymiteten

Studiens deltagare lovades anonymitet i den färdiga texten och en rad åtgärder har vidtagits för att infria detta löfte. Dels så har urvalet gjorts på ett sådant sätt så att det alltid kan finnas flera tänkbara källor till de citat som inkluderats i analysavsnittet. Skulle alltså någon råka känna till att t.ex. en viss politiker blivit intervjuad för denna undersökning så kommer politikercitaten ändå inte att kunna knytas till just denna politiker, eftersom minst en till politiker har intervjuats. Dels så har citaten putsats till när det behövts, så att karaktäristiska ordval och referenser till arbetsplatsen m.m. försvunnit. Intervjumaterial som innehåller personlig information (om uppväxtort, utbildning, familj o. dyl.) har uteslutits helt och hållet. Detta skulle kunna ses som väl drastiskt, men utifrån studiens syfte så gjordes bedömningen att inget egentligen gick

förflorat i och med denna åtgärd. Syftet är, som sagts tidigare, att visa på vilka olika förståelser som finns av en rad företeelser – inte att analysera hur dessa förståelser har växt fram hos aktörerna.

De intervjuade gavs chansen att se vilka citat som valts ut från intervjun innan texten färdigställdes. Flera av dem önskade se citaten och i några fall lämnades önskemål om mindre modifieringar. Flera av dem kommenterade också att de kände att de kunde stå för allt de sagt. På det hela taget så har anonymiseringen utförts efter konstens alla regler, men vissa saker ligger förstås inte i mina händer. Om någon av de som har intervjuats i något sammanhang vill berätta att hon/han deltagit i undersökningen så är det helt och hållet upp till den personen.

Bearbetningen av materialet

Bearbetningen av intervjumaterialet började med att samtliga intervjuer lyssnades igenom en efter en samtidigt som anteckningar över särskilt intressanta passager fördes i ett särskilt dokument. Därefter gjordes ännu en genomlysning och denna gång transkriberades stora delar av intervjuerna. Skälet till att intervjuerna inte transkriberades från början till slut, vilket ibland förordas, var att det utifrån forskningsfrågorna som formulerats och de två genomlysningarna gick att avgöra vilka delar som var användbara och inte. Det transkriberade materialet kodades sedan utifrån de tre forskningsfrågorna med hjälp av färgmarkeringar (Jfr Krippendorff & Bock, 2008). Enkelt uttryckt så sammanställdes allt material som kunde knytas till respektive forskningsfrågorna i tre separata dokument. Intervjumaterialet lästes sedan igenom i sin helhet två gånger och denna genomläsning resulterade i att vissa »intervjusnuttar« togs bort eller fick byta dokument. Som Graneheim & Lundman (2004) påpekar så är det svåraste steget i en analysprocess ofta att fastslå hur de olika meningsbärande enheterna (lite förenklat alla citat och nyckelord som plockats ut ur intervjuerna) förhåller sig till varandra. När innehållet i intervjuerna en gång för alla sorterats in i de tre dokumenten så återstod att sätta dem i relation till varandra för att se var de krockade, överlappade, gav upphov till nyanseringar m.m. Slutligen så plockades de mest belysande citaten ut, dessa utgör »skelettet« i analysavsnittet.

Något kort om användandet av teori och tidigare forskning i analysen

Även om en analytisk riktning stakades ut på ett kortfattat sätt i inledningen, så innehåller denna rapport inget teoretiskt ramverk i traditionell bemärkelse. Istället placeras relevant teori och forskning direkt i analysen, där något på så sätt tillförs till det som uttrycks av de intervjuade. Ibland kan det handla om att sätta in det som sägs i ett större sammanhang, ibland är syftet att problematisera en utsaga eller visa på konsekvenserna av vissa förståelser. Detta sätt att arbeta med teori och forskning skapar förutsättningarna för en mer dynamisk analys, där forskaren utifrån en vetenskaplig position går in i en kritisk dialog med intervjumaterialet.

Problemformuleringar

Som Rönneblom (2002) skriver så krävs tydliga problemformuleringar i jämställdhets-sammanhang för att något ska hända. Centrala aktörer måste dessutom vara något sånär överens om dessa problemformuleringar, i annat fall bromsas jämställdhets-arbetet hela tiden upp. Det första temat i analysen behandlar hur de intervjuade ser på jämställdhetsläget i Jämtland, hur de karaktäriserar och eventuellt förklarar de jämställdhetsproblem som urskiljs. Ett övergripande intresse här är att lyfta fram olika beskrivningar och förklaringar, för att på så sätt visa var de bromsande »förståelse-glappen« finns.

Läget i Jämtland

I samtliga intervjuer ombads de intervjuade att beskriva Jämtland ur jämställdhetsperspektiv och detta resulterade i en rad omdömen. Här nedan redovisa ett par av dem.

Det finns en skillnad för lönesättning för samma jobb, en kvinnlig läkare har ett par tusen mindre i lön än en manlig läkare [...]¹ Det är det som är problematiken, tror jag. (Man, tjänsteman)

I politiken måste det ju vara politiskt korrekt, så där är det väl ganska jämställt med kvoterade listor och man försöker att tänka på det där, men där kan man ju också titta på hur uppdragen ser ut. I bolagen är det ju jättefå kvinnor. (Kvinna, politiker)

För många är jämställdhet, jamen de har aldrig haft någon relation till det [...] Man förstår inte vad det handlar om, rent praktiskt. (Kvinna, tjänsteman)

Olika ekonomiska villkor påtalades av flera informanter som jämställdhetsproble-mets kärna, inte bara i Jämtland utan överlag. Det resonerades ingående om det beroende som kvinnor kan hamna i när de saknar en egen, tryggad ekonomi och på denna punkt var enigheten stor. Det var dock inte alltid som dessa ekonomiska villkor kopplades samman med mer konkreta företeelser så som lönediskriminering. Förutom ekonomi nämndes också sjukförsäkringssystemet, obetalt hemarbete och våld mot kvinnor som generella jämställdhetsproblem. Den politiska situationen i Jämtland kommenterades av så gott som samtliga informanter. Emedan majoriteten nöjde sig med att konstatera att det finns många kvinnor i den Jämtländska politiken, »för många kanske, det blir nästan ett problem åt andra hållet«, så problematiserade ett fåtal denna bild och pekade på brister även inom denna domän. Till viss del så kan de olika uppfattningarna förklaras med att det finns olika idéer och kunskaper om var politiken så att säga börjar och slutar. Beroende på vilka politiska sammanhang som tas med i beräkningen så kan helt enkelt olika bedömningar göras. Någon pekade t.ex. på näringslivsrådet och menade att »där sitter det ju bara män«. Jämtland fram-ställdes av flera informanter som en smula retarderat ut jämställdhetssynvinkel. Sär-skilt den jämtländska landsbygden utmålades som problematisk. Som Massey (1994) visat så ställs ofta det rurala mot det urbana och befanns då vara undermåligt på en

1. [...] markerar att ord har tagits bort ur citatet, har hela meningar uteslutits så används istället [...]. Det finns olika skäl till att ord och meningar tas ut ur citat, i föreliggande text handlar det ibland om att bevara de intervjuades anonymitet, ibland om att bara ta med det som är relevant för just denna undersökning.

mängd olika sätt. Var den exakta gränsen mellan dessa två sfärer går får vi i allmänhet gissa oss till, den verkar skjutas hit och dit beroende på vilka som får komma till tals. Forsberg (2001) menar dock att genuskontrakten, dvs. (de förväntade) sätten att organisera relationerna mellan kvinnor och män, i det privata såväl som i arbetslivet, skiljer sig markant åt mellan olika regioner. Beroende på vilka resurser som burit upp regionen och hur traditionella maktrelationer haft möjlighet att leva vidare, så finns också olika möjligheter att arbeta med jämställdhetsfrågor.

När det gällde regionbygget i Jämtland så framkom en del, jämställdhetsrelaterad kritik:

Problemet är ju att de som engagerar sig där, det är de som får det som de vill [...] En lite äldre generation, företrädevis män. (Kvinna, tjänsteman)

Samma folk som bildade regionförbundet kommer att jobba i den nya regionen [...] Det är samma folk. (Kvinna, tjänsteman)

Flera av de intervjuade refererade till »regiongubbarna« som om det vore självklart vilka dessa är och uttryckte besvikelse över att inte fler hade bytts ut. Det faktum att Regionförbundets ledning inte består av folkvalda sågs också som bekymmersamt av vissa.

Det funkar väl inte riktigt som man skulle vilja, inflytandet är inte som det ska heller, från medborgarna då. (Kvinna, politiker)

Förutom detta så var det avsaknaden av en seriös debatt kring möjligheterna att kvoter in kvinnor i mansdominerade styrelser som fördes på tal i samtalet om jämställdhetsläget i Jämtland. Det faktum att en sådan debatt inte ens börjat ta form, varken i Jämtland eller på nationell nivå, togs som ett tecken på att mansdominansen trots allt är ganska kompakt.

Strukturer och strukturella hinder

I *Jämtlands län – en region för kvinnor och män* (Regionförbundet Jämtlands län, 2013:2) så står det om »strukturella hinder«. Strukturella hinder gör t.ex., får vi förstå, så att kvinnor och män väljer bort yrken enbart p.g.a. hur det är könskodat. Ordet struktur används generellt sett för att beteckna ett socialt system som är organiserat utifrån/med hjälp av kategorier (kön, etnicitet, ålder etc.) av något slag och överordnat de individer som ingår i det. Begreppet definieras emellertid sällan på ett tydligt sätt i jämställdhetssammanhang, vilket har bidragit till att det mystifierar problemen snarare än lägger dem i öppen dager. I Aftonbladet den 2/7 2013 skriver krönikören Patrik Lundberg upprört om hur kvinnor fortsätter att lönediskrimineras trots att orättvisan är välkänd vid det här laget (s. 23):

Varför blir det såhär? Strukturer, skriver Kommunal. Strukturer, säger politikerna. Jag frågar alla jag känner. De är överens om att det handlar om strukturer, inte om individuell diskriminering. Jag slår upp mina gamla böcker. Jag googlar mig galen. Ändå får jag inget svar på hur en struktur ska förändras. Kan någon berätta? Vet någon överhuvudtaget?

Nyfiken på hur de jämtländska aktörerna förstod alternativt använde strukturbegreppet i relation till jämställdhet så ställde jag explicita frågor om detta i den andra intervjuomgången. Vad står begreppet för, enligt de intervjuade?

Det står för gubbar (skrattar), all gammal struktur i en sån här region det är ju gubbstruktur, det är de som har byggt den, det är de som sitter där. (Kvinna, tjänsteman)

Samma informant hävdar samtidigt att »struktur och samhälle – det är jag«, och här skapas en dubbel position där den egna personen både inkluderas i och exkluderas från det strukturella. Detta förhållningssätt är inte ovanligt och samma tanke återkommer i flera av intervjuerna. Kopplingen mellan strukturer och maktförhållanden definieras t.ex. på följande sätt:

Jag tänker på samhällsstrukturer, de olika förutsättningar vi har i samhället beroende på vilka vi är, om du är man eller kvinna, ung eller gammal [...] och att det finns en massa normer som hör ihop med strukturerna, vilket gör att du har olika möjligheter att ta dig fram och få makt och inflytande beroende på vem du är. (Jämställdhetsarbetare)

Normbegreppet används ibland parallellt med struktur, ibland får det beteckna något mindre, mer personligt. En av nätverkarna säger att hon inte vill använda strukturbegreppet eftersom det får henne att känna sig maktlös, hon menar sig inte ha ork att ge sig på någon struktur:

Jag tänker liksom utifrån min drivkraft att göra det, skulle jag tänka att jag gör det för att utöva en strukturell påverkan då blir det för stort och för ouppnåeligt, det är som att säga att jag ska resa till solen. (Kvinna, nätverkare)

Det som görs i nätverket är, enligt henne, jordnära och hanterbart och det baseras på vad hon vill göra. Underförstått så är det inte ett pliktdrivet arbete som görs för att det ska göras. När strukturerna blir för stora så kan de alltså ha en avskräckande inverkan på aktörerna, de kan rentav beröva aktörerna handlingskraft.

De strukturella hindren som det står om i handlingsplanen tolkas på lite olika sätt. En tjänsteman menar att »stödförordningen« (här avses statsstödförordningen) utgör ett strukturellt hinder, eftersom den systematiskt missgynnar kvinnor som vill starta företag. Vi återkommer till detta i nästa kapitel, när inställningen till tillväxt och företagande analyseras. Någon påpekar också att:

En struktur kan vara formell, men den kan även vara informell. Du nämnde det här med nätverk, alla gubbar som gick på Lundsberg -72 (skrattar), det är ju en struktur också, att de känner varandra och träffas ofta och hanterar vissa saker kan innebära ett hinder, men det är jävligt svårt att ta på. (Man, tjänsteman)

Här görs en distinktion mellan formella och informella strukturer och svårigheten med att kunna peka ut de senare påtalas. Precis som strukturers storlek kan avgränsas på lite olika sätt, så kan de också försees med synliga och osynliga komponenter. Inom sociologin så har idén om de osynliga, informella strukturerna enligt vissa forskare

blivit till ett inomvetenskapligt bekymmer, eftersom den har lett till att relativt påtagliga företeelser ter sig allt mer luddiga (Garfinkel, 1967; Jonsson, 2009). Människors sociala band och de lojaliteter, skyldigheter och friheter som följer med dessa är egentligen inte ett dugg svåra att ta på – de flesta av oss lever med många sådana band och märker på daglig basis hur konkreta och kraftfulla de är. Med det sagt så kan det förstås vara svårt att bevisa nepotism i vissa lägen.

Motstånd

Flera av de intervjuade kvinnorna vittnar om motstånd de mött eller bevittnat på avstånd. Eftersom detta motstånd fått dem att fundera vidare kring vad det är för slags problem de brottas med så görs här ett kort tillägg till diskussionen ovan utifrån motståndstematiken. Några understryker att det kan finnas flera skäl till att framför allt män gör motstånd mot jämställdhetsarbete. Det kan handla om rädslan för att bli av med jobbet eller framstå som inkompetent. En person berättar om det motstånd hon mötte från en manlig chef när hon vid ett tillfälle presenterade ett förslag som faktiskt skulle lösa det jämställdhetsproblem som identifierats inom organisationen. Hon menar att han inte var någon dålig person, men att han i det läget »blev väldigt emotionell« för att han kände sig hotad. Han borde naturligtvis ha kommit på lösningen själv.

En av informanterna hävdar att kvinnor som är kompetenta och talar klarspråk hamnar i problem i »den lilla sandlådan Jämtland«. Män, säger hon, blir illa omtyckta om de är omständiga och röriga. Kvinnor råkar illa ut om de för sig med pondus, för att de inte är tillräckligt undfallande. Ett felaktigt beteende räcker, menar hon, för att en kvinna ska utmålans som »gnällkärring« eller nedvärderas på andra sätt. Det behöver alltså inte handla om innehållet i det som sägs. Sammantaget så tyder reflektionerna som görs kring det motstånd som upplevts/bevittnats på att problemet betraktas ur många olika synvinklar. Risman (1998) understryker att det är ett misstag att tro att det alltid finns personliga motiv bakom manlig dominans. Oftare, säger hon, handlar det om brist på alternativa tolkningsmöjligheter och handlingsätt. De flesta människor är fångar i sitt genusgörande på så sätt att de inte lever liv där de har möjlighet att utveckla nya förståelser som i sin tur skulle kunna få dem att agera på nya sätt. Rismans sätt att se saken skiljer sig drastiskt från t.ex. den marxistiska feminismens tanke att ett överordnat beteende handlar om att tillskansa sig eller värna om resurser av något slag (Hartmann, 1981). Mellan dessa två förklaringsmodeller, den fångade aktören som begränsas av det omgivande samhället och aktören som primärt är ute efter resurser i en kapitalistisk världsordning, rör sig de allra flesta genusforskare när de resonerar kring upprätthållandet av könsmaktsordningen.

Vad får hindren att försvinna?

Det är först nu, när vi kommer till frågan om vad det är som får jämställdhetsproblem att försvinna som skillnaderna i aktörernas förhållningssätt blir tydliga. En av informanterna säger följande, apropå den stundande regionbildningen:

*Ska den nya regionen jobba för jämställdhetsfrågor i utvecklingsarbetet så måste de tillsätta resurser, för de som jobbar med detta inom regionen nu räcker inte till [...]
Det har frågats om det kommer att tillsättas nån särskilt sakkunnig i de här frågorna, men det vet ingen med klarhet än [...] Det skulle vara bra om det fanns nån som är*

särskilt sakkunnig på regional utveckling och jämställdhetsfrågor för att få skjuts i arbetet, för det där är ju nåt, att det bara överförs arbetsuppgifter eller att arbetsuppgifter bara utvidgas, det gör ju att det blir svårt att komma framåt. (Jämställdhetsarbetare)

Flera av de intervjuade betonar vikten av att det läggs resurser på jämställdhet, i första hand att personer med rätt kompetens får arbeta under rimliga förhållanden med vissa, väl avgränsade uppgifter. När jämställdhetsansvaret helt enkelt dumpas på någon utan att denna/e kompenseras i tid så anses detta leda till att jämställdhetsarbetet stannar upp. Detta beror både på att personen i fråga inte har förutsättningarna för att göra ett bra arbete och på att arbetet inte tas på allvar så länge som det inte utförs av en sakkunnig som kompenseras på sedvanligt sätt.

Ett par av informanterna resonerar kring skillnaderna mellan att jobba på individ- och på strukturnivå, och menar att de jämställdhetsinsatser som har gjorts så långt i Jämtland har varit riktade mot individer på ett eller ett annat sätt. En kvinna säger att om kravet på en jämnare fördelning av företagsstöd skulle gå igenom så skulle det vara en »strukturförändring som verkligen fick genomslag«. Även om det förekommer lite olika idéer om vilka insatser som skulle vara mest behövliga, så framgår det ändå att denna fråga engagerar många av de intervjuade. De har funderat en hel del över vad som krävs för att det ska ske förändringar på ett mer genomgripande sätt.

Nedan följer en ordväxling mellan mig och en tjänsteman. Samtalet handlar om hur drivande människor tenderar att lokalisera varandra och vad som händer då. Jag väljer att inkludera ett längre utdrag ur intervjun för att läsare ska få en känsla för sammanhanget.

ANNIKA: *Och så når man kanske en punkt när de börjar stötta varandra på ett sätt så att andra människor*

TJÄNSTEMAN: *Inte kommer in*

ANNIKA: *Inte kommer in, och så tippar det över så att det som var fint och bra, ja, att det tippar över och blir ett bekymmer*

TJÄNSTEMAN: *Ja, det ska man inte blunda för, men ofta är det ju de där som bondar som arbetar fram nån idé och sen får man ju se hur det är gjort. Startar de ett eget företag av det och drar igång någonting, och sen ser man hur det är gjort*

ANNIKA: *Ja, det här är verkligen ett mynt med flera sidor*

TJÄNSTEMAN: *Ja, det inte två sidor, det är många sidor. Så ibland behöver du det, men det är ju när man bondar och utestänger andra på lång sikt när man får samhällsliga resurser som*

ANNIKA: *Precis*

TJÄNSTEMAN: *Som det kan gå lite fel, men du måste tillåta att de här får komma ihop sig och med tiden så byts ju folk ut, de gör ju det*

Tiden får här det tunga ansvaret att ändra på den rådande ordningen. En annan informant uttryckte samma sentiment såhär:

Får man in fler kvinnor i mansdominerade branscher och fler män i kvinnodominerade branscher, så kommer det att jämna ut sig, men det tar ju tid. (Man, tjänsteman)

Inte heller här krävs några särskilda insatser för att komma tillrätta med problemen, dvs. när könen väl har blandats. Tanken att jämn könsfördelning per automatik löser jämställdhetsproblem är tämligen spridd och bygger ofta på tron att kvinnor och män korrigerar varandra så att sexism och diskriminering slutar vara rumsrent (Jons-son, 2009). Det bör tilläggas att implikationerna för att diskutera förändringsarbete för en ökad jämställdhet var så gott som desamma i samtliga intervjuer – jag introducerade inte temat, men däremot så dök det då och då upp i utkanten av samtalen när andra frågor hanterades. Det är alltså inte så att vissa av de intervjuade har introducerats till ämnet och andra inte. Som Abrahamsson (2009) visar så kan det vara oerhört svårt att driva igenom förändringar som får reella konsekvenser för könsmaktsordningen inom organisationer. Hon pekar utifrån sin forskning på det återställande som ofta sker och som tvingar tillbaka organisationen i gamla, bekanta hjulspår. Till och med när det finns en utarbetad plan så kan det helt enkelt vara en ordentlig utmaning att få till de rutiner som krävs för att de gamla mönstren ska luckras upp.

Kort summering

Utifrån analysen ovan så kan följande summering göras: Åtskilliga jämställdhetsproblem formuleras, vissa ses som generella, andra betraktas som jämtlandsspecifika. Strukturbegreppet blir för flertalet ett redskap när en större samhällelig ordning ska benämnas, men det finns också de som anser det problematiskt. Motståndet som de intervjuade kvinnorna mött tolkas på en rad olika sätt, vilket skapar en komplexitet ur problemformuleringsynpunkt. Flera av informanterna talar ingående om hur social förändring åstadkoms med hjälp av väl genomtänkta åtgärder och avlönade experter, men det finns också de som konstaterar att saker kommer att ändras med tiden och/eller jämn könsfördelning. Vissa har således en problemförståelse som får dem att tänka att inget kan lämnas åt slumpen och att förändringsarbetets varje steg måste styras, medan andra problemförståelser leder till ett mer passivt förhållningssätt.

Tillväxten, företagandet och företagsstöden

P.g.a. att jämställdheten ofta tvinnas samman med tillväxt och företagande, inte minst i *Handlingsplan för jämställd regional tillväxt* (Regionförbundet Jämtlands län, 2013), så kom en särskild forskningsfråga att handla om vad deltagarna i studien anser om satsningarna på kvinnors företagande. Hur tolkas tillväxtbegreppet och vad har de att säga om fördelningen av företagsstöd, tillväxtcheckar m.m.? Detta analytiska tema skulle kunna göras hur invecklat som helst med tanke på allt som uttrycktes i intervjuerna, men här har jag valt att koncentrera analysen kring tre delteman: Tillväxten, vilka företag som räknas och fördelningen av företagsstödet.

Tillväxten

Inledningsvis så får ett par av de intervjuade komma till tals:

Det är diffust, vad är tillväxt? Det finns ju allt va, tillväxt kan vara att folk faktiskt mår bättre, men tillväxt kan också vara att företaget växer, att de tjänar mer pengar per anställd, att man tar mer marknadsandelar, men det kan också vara att vi får ett mer harmoniskt företag [...] Tillväxt är mångfacetterat. För vår del handlar det om fler arbetstillfällen. (Man, tjänsteman)

Det är en situationsanpassad definition varje gång [...] När ett ord förkommer ofta så blir det liksom som ett mantra, man slänger in det bara för att det låter bra. Under årens lopp så har det varit kluster, klusterbildning, Trippel Helix, Quattro Helix, hållbar tillväxt, ja, det finns en massa, det bli som honnörsord. (Man, tjänsteman)

En majoritet av de som uttryckte sig om tillväxtbegreppet gjorde den här typen av problematiseringar. Olika begrepps innebörder föreslogs, men i de fall då begreppet skulle definieras för egen del så kom det att handla om arbetstillfällen och företag med förmågan att konkurrera nationellt eller internationellt. Detta resulterade i en intressant dubbelhet – begreppet antogs beteckna olika saker, men i sin precisering så kom det att handla om samma saker.

En av de intervjuade gjorde en annan slags problematisering:

Tillväxt sker på nån annans... Nån får ju betala, så blir det tillväxt i Sverige så får nån annan betala. (Kvinna, tjänsteman)

Att lokala ekonomier på olika sätt står i relation till den större ekonomin och att fattiga länder i denna större ekonomi hålls kvar i fattigdom är känt sedan länge. Sida (2009:1-2) skriver t.ex.:

Samtidigt som världen har blivit allt rikare har skillnaden mellan rik och fattig blivit större [...] I en mer globaliserad värld blir alltför stora inkomstskillnader inte bara ett bekymmer för den fattige, utan allas bekymmer och ansvar både ur moralisk synpunkt och genom de globala spänningar som ökad ojämlikhet skapar.

Connell (2007) menar att människor i metropolen, dvs. Västeuropa och Nordamerika, sällan har anledning att fundera över relationen mellan olika världsdelar, för det

mesta framstår världen som bekvämt uppdelad. De problem som länderna i periferin möter tycks primärt ha att göra med interna oroligheter och dåliga villkor i allmänhet, inte med globala maktrelationer som går tillbaka till tiden då Europa började kolonisera andra delar av världen. Ur feministisk synvinkel väcker detta frågan om vilka kvinnor som ska ingå i det feministiska projektet. Handlar det om kvinnorna i den egna kretsen, regionen eller landet, eller finns det en större solidaritet att söka? I *Feminism without borders* efterlyser Mohanty (2003) ett systerskap som sträcker sig över nationsgränser och kontinenter. Hon menar att en feministisk analys av maktsymmetrierna mellan kvinnor och män borde leda till insikten att förändringsarbetet måste koordineras globalt för att få ordentlig genomslagskraft.

I handlingsplanen så tvinnas tillväxt och jämställdhet ihop på ett sätt som får relationen mellan dessa företeelser att framstå som konfliktfri och självklar. I en del av intervjuerna påtalades denna sammanvinning när samtalen kom att handla om just handlingsplanen eller jämställdhetsstrategi i allmänhet. En informant hade följande att säga:

Det kan vara ett argument för det, för att få med sig folk i arbetet, men det ska inte vara det som är anledningen. För om vi helt plötsligt inte tjänar nåt på det, ska vi då lägga ned arbetet? Det är klart vi inte ska, för det här är en rättvisefråga till syvende och sist. Det handlar om mänskliga rättigheter och det handlar om demokrati. (Jämställdhetsarbetare)

Denna utgångspunkt, att jämställdhet är ett mål i sig men att tillväxtretoriken kan användas för att locka människor att tänka i termer av jämställdhet, intogs av vissa av de intervjuade. Andra separerade aldrig jämställdheten från tillväxten och företagandet, vilket ledde till något oklarare problemformuleringar där resonemangen ibland handlade om hur kvinnor som kategori missgynnas, ibland endast om de företagande kvinnorna. Skillnader på denna punkt kommer att få stora följder – om jämställdheten bibehålls inom den ram som sätts upp t.ex. i handlingsplanen så innebär det att den alltid kommer att analyseras i relation till den önskade samhällsutvecklingen i stort istället för att ses som ett projekt som är rotat i ett annat, rent demokratiskt intresse. Detta får i sin tur konsekvenser för vilka problem som urskiljs och vilka vägar framåt som föreslås. Någon menade dessutom, utifrån ett jämtlandsperspektiv, att:

Det krävs ett visst intresse för intellektuell dialog för att diskutera om jämställdhet är ett mål i sig [...] Den dialogen, det finns inte riktigt intresse för den här. Om man ser på Jämtlands län, så är det en icke-fråga. Det ska vara praktiskt, det ska vara att 'kan du visa att vi kan tjäna pengar på det eller att vi får en bättre verksamhet så gör vi det, men vi ska inte ha jämställdhet för jämställdhetens skull'. (Kvinna, tjänsteman)

Det fanns alltså de som såg det som omöjligt att driva jämställdhetsfrågor utifrån enbart ett demokratiskt ideal i just Jämtland. Även här gick dock åsikterna isär till viss del, vissa hade en något positivare bild av sina möjligheter att argumentera utifrån en demokratisk grund. Förståelsen av och inställningen till platsen är viktiga faktorer när problemformuleringar ställs upp.

Vilka företag räknas?

Flera av informanterna hade erfarenhet av att bara vissa företag betraktades som värdefulla ur tillväxt- och regionperspektiv. Som Jansson (2010) visar så finns det en stark tendens att tillväxt och andra positiva värden bara knyts till stora, multinationella företag, företag som i första hand ägs av män. De intervjuade gjorde en del olika reflektioner kring detta.

Jag brukar bli tyst när de kommer med det, jag tänker 'ja, ja, jag vet ändå att en 80–90 procent av Sveriges företag är småföretagare som inte funderar på att anställa, men däremot vill de helt klart tjäna pengar och kanske tjäna mer pengar', och det är också ett sätt att mäta tillväxt, antalet skattepengar som kommer in. (Kvinna, tjänsteman)

Här görs en problematisering av inte bara hyllandet av storföretag, utan även av hur tillväxt definieras. Det föreslås att skatteintäkter också skulle kunna tas med i beräkningen när tillväxt mäts och här öppnas alltså fler tolkningsmöjligheter av tillväxtbegreppet. En kvinna verksam inom politiken berättade om processen där den regionala utvecklingsstrategin (allmänt kallad för RUSen) blev till och underströk att näringslivet förvisso bjöds in i detta arbete, men inte vilket näringsliv som helst utan bara representanter för större företag. Hon hävdade att av cirka 7000 företag i regionen så har ungefär 50 stycken mer än 20 anställda, de flesta har mellan en och två anställda, »men det är ju inte de som sitter där, som verkligen är de ute i vardagen«. Enligt henne så är det alltså inte de företag som utgör den absoluta majoriteten som bjuds in när företagare i Jämtland ska få säga sitt.

Ett par av de intervjuade uttalade sig på ett ganska strängt sätt om de företagssatsningar som de menade gjordes i Jämtland, antingen p.g.a. tillväxthunger eller av ren obetänksamhet:

Jag har sett härresande exempel på projekt efter projekt efter projekt som inte genererat nånting i slutändan, jag har sagt vid nåt tillfälle att förutom turismindustrin i det här länet så är projektindustrin den största. Alltså lite elakt sådär. (Kvinna, politiker)

Ytterst sett angavs vid dessa tillfällen »dåligt regionalt ledarskap« som orsak till de misslyckade satsningarna. En person betonade att »det är ju ändå strukturfondsmedel vi pratar om och det går alltid via en grupp som beslutar vilka som ska få pengar«. En viss kritik av »företagstänket« i Jämtland handlar således om vilka företag som behandlas som mindre viktiga och inte får någon inbjudan till Regionförbundet, och en annan typ av kritik fokuserar föreställningar om vilka slags företag det är som är löftesrika ur ett regionalt utvecklingsperspektiv.

Företagsstödet

När jag frågar tjänstemännen om den ojämna fördelningen av företagsstöd så är de på ett påtagligt sätt redo för diskussion. Det är tydligt att de har förväntat sig denna fråga och vill gå till botten med den. En av tjänstemännen anmärker, när vi kommer in på olika aktörers möjligheter att påverka fördelningen av företagsstöd, att det inte

är politikerna som bestämmer hur företagsstöd ska fördelas, utan »stödförordningen«. Han menar vidare att:

*Det är inte snedfördelat mellan män och kvinnor efter de regler och verksamheter som är stödbara, till exempel så tror jag att det fortfarande gäller att många kvinnliga företagare är fortfarande verksamma inom verksamheter som är inom lokal marknad och är serviceyrken, och utifrån de regler som har satts upp i storstan då, så är inte de stödbara. Då blir det ju en jäkla snedfördelning när det gäller vilka som får stöden.
(Man, tjänsteman)*

En annan av tjänstemännen håller med om att företagsstödet är snedfördelat, men säger samtidigt att:

*Tyvärr så finns det regler och förordningar och praxis och strukturer på en högre nivå, och det gör att människor som har idéer och som kommer och vill ha finansiering behandlas olika, beroende på vilken bransch till exempel som de är verksamma inom, beroende på vilken marknad de är verksamma inom [...] Det är inte könet som diskrimineras, utan vi får inte hjälpa dem om det är konkurrerande verksamhet.
(Kvinna, tjänsteman)*

Hon kommenterar vidare att »det måste komma på näringsdepartementsnivå, på tillväxtverksnivå, på forskarnivå, på högre ort så att säga«. Detta reflekterar överlag tjänstemännens förhållningssätt – fördelningen av företagsstöd ligger bortom deras kontroll och den kritiska diskussionen borde föras med ansvariga högre upp i hierarkin. En kvinnlig tjänsteman var påtagligt frustrerad över att möta samma argument igen och igen:

TJÄNSTEMAN: *Jag kan väl säga att när man pratar om det här med stödet till kvinnor, alltså det här ekonomiska stödet, då känner jag lite att har grammofonskivan hakat upp sig? Ni sa precis samma sak för tio–femton år sen*

GERD: *Det händer inget egentligen*

TJÄNSTEMAN: *Det går ju inte att hända nåt, för det är ju statsstödsregler som är så och jag känner bara att 'har ni inte förstått det'? Det är inget som vi kan göra nåt åt som enskild tjänsteman, att ändra på de reglerna, utan då måste man ju högre upp*

Här beskrivs en märkbar krock mellan två mycket olika problemformuleringar. Denna krock resulterar, enligt tjänstemannen, i att hon och hennes kollegor får möta samma missriktade kritik gång efter annan.

En av de intervjuade tjänstemännen gör en problematisering av relationen mellan företagande och kön genom att påpeka att det kan vara lite oklart vad som räknas som ett »kvinnligt företag«. Är det ett företag som ägs av en kvinna, eller handlar det främst om att det finns kvinnor anställda? På samma sätt, menar han, så går det att fråga sig om det är antalet beviljade projekt som jämförs, eller om det är det beviljade beloppet. En annan tjänsteman föreslår att det kanske skulle vara bättre att arbeta med skattejusteringar istället för företagsstöd. Han säger att de eventuellt borde erbjuda en coachingtjänst under de första, tuffa åren. Enligt honom så skulle en sådan tjänst kanske vara bättre än rena pengar, men att det förstås skulle kräva mer perso-

nella resurser. Uppfattningen att kvinnor som startar företag kräver andra saker än män som startar företag är tämligen utbredd och har gett upphov till en del särskilda satsningar från t.ex. Almis sida. Åsikterna om det fruktbara i detta går isär. Risken med de särskilda satsningarna är att de får kvinnor att framstå som mer inkompetenta än män, dvs. i större behov av hjälp (Haraldsson, 2010; Jansson, 2010).

Tjänstemännen får stöd i sina uppfattningar av rapporten *Lika rätt och lika möjligheter till företagsstöd?* (Tillväxtanalys, 2010). Där framgår att det regelverk som finns när det gäller de regionala investeringsstöden (»Regionalt bidrag till företagsutveckling«, FUB, och »Regionalt investeringsstöd«, RIS) gör vissa typer av företag stödberättigade och andra inte. I grund och botten handlar det om att stöden ska delas ut »på ett konkurrensneutralt sätt och inte gynna ett företag framför ett annat« (Ibid., s.30). Många av företagen som leds av kvinnor, konstateras det, finns inom branscher placerade på en i första hand lokal eller regional marknad. Det handlar om t.ex. personlig service, detaljhandel och omsorgstjänster. Företag av det slaget kan bara beviljas stöd i undantagsfall. Det konstateras också att definitionerna av »lokal« respektive »regional« marknad får stor betydelse för vilka företag som kan komma att bli aktuella för stöd. Slutsatsen som dras är att kvinnor inte missgynnas utifrån det existerande regelverket, samtidigt påpekas det att marknaden är föränderlig och att det idag finns möjlighet för ex. tjänsteföretag att ta sig bortom det lokala.

Men helt självklart är det ändå inte

Under intervjuerna med tjänstemännen framkom dock fler bilder än den som tecknats här ovan. En av tjänstemännen säger, när hon precis har redogjort för stadsstödsreglerna och vikten av att inte låta företag konkurrera på den lokala marknaden att »jag kan inte sådär jättebra jättebra när de blir betraktade som för mycket lokala«. Gränsdragningen mellan det lokala och det icke-lokala behöver alltså inte vara uppenbar ens för de som arbetar inom området. En annan tjänsteman pratade nästan lite försynt om sina knep för att, utan att böja det formella regelverket alltför mycket, hitta sätt att stödja kvinnor som ville starta företag. Han menade att en del av hans knep inte var »sanktionerade uppifrån«. En tredje tjänsteman hävdade att om de projekt som föreslås har samhällsrelevans och tillväxtpotential så är det grönt ljus, men det får inte vara »levebrödsprojekt« som bara förser människor med försörjning. Lite senare i samtalet poängterade han angående levebrödsföretag och tillväxtföretag att »ingen kan avgöra det när det kommer ett nytt företag som kommer och säger vad de ska göra, det går att gissa men inte mer«.

En tjänsteman berättar att hon tillsammans med sina kollegor har funderat en hel del på regelverket och också föreslagit alternativa tolkningar:

Om man ser på en stad som Östersund som har väldigt mycket norsk turism och det är ju på ett vis export till kunder [...] Men nej, det är den lokala marknaden och det får man inte ge till. (Kvinna, tjänsteman)

Det är lite oklart var, exakt, »nej« kom ifrån, men flera tjänstemän vittnar om samma sak när de lagt fram okonventionella tolkningar. Tjänstemännen uttalar sig också självkritiskt när det gäller vissa aspekter av hur arbetet med företagsstöden sköts:

Då kanske vi också ska ha utbildningar i hur vi bemöter människor i olika situationer i det här, för det här är ju nåt där människor öppnar sitt inre, när det gäller den här affärsidén som de har gått och burit på och om man ser att det inte går så kanske man måste få den sökande att, oavsett kön att 'här måste du kanske tänka om', att den personen ska få den insikten själv, för jag tror faktiskt att vi, stressade av tid, säger att 'det här går inte.' (Man, tjänsteman)

Självkritiken handlar här om bemötandet av de som söker företagsstöd och hur dörren kanske slås igen för snabbt ibland.

Flera av informanterna som arbetar med fördelningen av företagsstöd berättar på ett ingående och engagerat sätt om de utmaningar som de möter i arbetet. En av dem går in mer i detalj på de olika skäl som kan ligga bakom att ett visst projekt får finansiering:

Ibland så handlade det ju om att, det fanns ett par hundratusen kvar och så fanns det ett projekt bland fem som ansökte om precis så mycket och då blev det ju lite lätt att ta det då. (Kvinna, politiker)

Även om detta sätt att lösa fördelningsfrågan inte verkar höra till vanligheterna direkt, så är det ändå intressant att ha med exemplet som en kontrast till de många utsagorna om det formella regelverkets avgörande betydelse. En av de intervjuade menar vidare att de som arbetar med att bedöma projekt/företagsidéer kan sakna nödvändiga kunskaper när nya idéer ser dagens ljus:

Man är van att bedöma ärenden som kommer från traditionellt manliga och som har funnits här [...] Man har inte kunskap om den här näringen, man vet inte hur man ska bedöma den, man kanske inte har nåt jämförande underlag heller om det är nya tjänster som kommer. (Kvinna, politiker)

Detta, kommer vi ihåg, framfördes även i rapporten Lika rätt och lika möjligheter till företagsstöd? (Tillväxtanalys, 2010) – en föränderlig marknad och den snabba teknologiska utvecklingen ger upphov till viss rörlighet i företagslandskapet. Som Lönnbring (2010) visar så har det varit svårt för tjänsteinnovationer att bli sedda som just innovationer, detta trots att det faktiskt har rört sig om helt nya typer av tjänster. Huruvida något omtalas som en innovation, menar hon, har t.ex. att göra med hur tjänsten, eller själva idén, könskodas. Det kvinnor kommer på tenderar i lägre utsträckning att betecknas som innovativt. Detta behöver givetvis inte säga något när det kommer till företagsidéer, men det är tänkbart att det förhåller sig på ett liknande sätt.

En av informanterna bemöter argumentet att fördelningen av företagsstöd i första hand har att göra med det formella regelverket på följande sätt:

Det är bara att skylla ifrån sig egentligen, man skulle kunna ha uppsökande verksamhet för visst sjutton finns det kvinnor i de branscherna [...] Ibland blir man jätteglad om man får en modell som passar 'åh, nu kan jag äntligen förklara det här!' Jag förstår den där modellen, jag förstår vad de menar med den, samtidigt kan man ju se, ja, vi får använda det vi kan, vi får försöka söka upp kvinnor. (Jämställdhetsarbetare)

Här blir argumentet till en lämplig förklaringsmodell som tillåter de ansvariga att förklara fördelningen av företagsstöd på ett för dem bekvämt sätt. Denna åsikt skiljer sig markant från de övriga på så sätt att ett annat sanningsanspråk görs. Det finns kvinnor i »rätt« branscher, hävdas det, det är inte i första hand där problemet ligger.

Det riktas, slutligen, en annan form av kritik mot fördelningen av företagsstöd, eller rättare sagt mot fördelningspolitiken som sådan.

Det jag kan tycka är konstigt det är att offentliga sektorn värderas så fruktansvärt lågt och i den offentliga sektorn jobbar väldigt många kvinnor, men det är ju mer mina funderingar på nationell nivå, den nationella politiken, hur den bedrivs, där det pratas om arbetstillfällen och det ska alltid skapas i näringslivet, jag kan inte begripa hur man inte kan pyttsa in mer pengar i den offentliga sektorn genom att höja skatterna litegrann och skapa arbetstillfällen där [...] Det är hela tiden näringslivet vi ska rikta in oss på, det är de som kommer med lösningen på nåt sätt. (Jämställdhetsarbetare)

Här ses problematiken ur ett fågelperspektiv, vilket leder till att en annan bedömning görs. Informanten menar att det inte är en slump att det jobbar flest kvinnor i det offentliga och flest män i det privata, detta betraktas tvärtom som centralt för retoriken kring vilka sektorer som hjälper respektive stjälper samhället. Denna kritik tar oss ut ur den på förhand givna ramen och skapar en större spänning eftersom det är själva fokuset på företagande och näringsliv som ses som problematiskt. Resonemang av detta slag kan avfärdas för att de inte är anpassade efter den verklighet som vi lever i, men å andra sidan så är det sådana resonemang som sätter saker och ting i ett större perspektiv och ger oss möjlighet att formulera större, mer djupgående problem.

Kort summering

Tillväxtbegreppet framstår som svårbegripligt för flertalet informanter. Vissa av dem använder det när de talar om jämställdhet, några tar avstånd från tanken att jämställdhet egentligen har något med tillväxt att göra. Några av de intervjuade framhåller att inte alla företag ses som lika viktiga för tillväxten i regionen och menar att hierarkin mellan företagen är påtaglig och också osaklig. När det gäller fördelningen av företagsstöd så menar tjänstemännen att det formella regelverket är avgörande, det förekommer dock en rad röster som på olika sätt komplicerar bilden. Dels så sägs det att det trots allt finns vissa sätt att böja regelverket för den som så önskar, dels så vacklar tjänstemännen när det handlar om hur vissa ord i regelverket ska tolkas och hur vissa bedömningar ska göras. Idén att snedfördelningen av företagsstöd i först hand skulle bero på regelverket får dessutom kritik från visst håll, det föreslås att andra arbetssätt skulle kunna justera statistiken.

Nätverkande på gott och ont

I *Nätverk och skuggstrukturer i regionalpolitiken* visar Forsberg & Lindgren (2010) hur det regionala utvecklingsarbetet i Värmland mer eller mindre styrdes av en grupp resursstarka män. Dessa män satt på diverse strategiska poster och kunde utifrån dessa manövrera utvecklingsarbetet så att nätverket totalt sett ackumulerade både kapital och kunskap. Männerna kunde med lätthet pekas ut av alla som var någorlunda insatta i utvecklingsarbetet och de sammanstrålade regelbundet i Frimurarlogen. Författarna konstaterar att den europeiska regionalpolitiken bäddar för nätverks-styrning och problem med att få till ett tillräckligt stort medborgarinflytande. I dagens governancevärld så blir det regionala självstyret allt starkare och gränserna mellan politik, näringsliv och intresseorganisationer av olika slag alltmer otydliga. Det kan diskuteras om dessa gränser någonsin varit så solida som vissa påstår, men en definitiv skillnad mot för bara några årtionden sedan är att kraven på representativ demokrati minskar (Montin & Hedlund, 2009). Det är mot denna bakgrund som förekomsten av nätverk och nätverkande bör analyseras.

Studiens tredje forskningsfråga handlar om de intervjuades kunskaper om och inställning till nätverk och transparens i Jämtland. Detta tema fortsätter diskussionen om hur jämställdhetsproblemen bör formuleras och vilka frågor som är viktiga att lyfta inför det fortsatta jämställdhetsarbetet i regionen.

De synliga nätverken

Flera av de som intervjuades tyckte sig kunna peka ut nätverk, eller i all fall grupper och enskilda individer som spelar stor roll i det regionala utvecklingsarbetet i Jämtland. Det var dock långt ifrån självklart att de var imponerade av dessa nätverk:

Det finns, inte ett nätverk, men jag vet vilka människorna är [...] Rotary vet jag, att där nej, jag tycker att det är en förlegad struktur, tråkig, jättetrist, däremot så finns det personer som jag vet har grymt mycket att säga till om. (Kvinna, företagare)

Hon nämner ett par personer vid namn och understryker sedan att de har gjort oerhört mycket bra för regionen: »Alltså de som jag har pinpointat är såna som vill påverka för en positiv utveckling«. Hon understryker dock att det uteslutande är fråga om män, »och det är ett problem i sig, som jag ser det«. De intervjuade resonerar om vilka som har pengar och vilka som är respekterade i länet och som därmed har mycket inflytande. Bilar, trav, fastigheter och skog nämns som viktiga resurser. Även släktskap pekas ut som betydelsefullt, vilket exemplifieras genom utsagor som »det är ju en stark familj« och »visste du att den var kusin med den?« Jämtkraft karaktäriseras av någon som »snuskigt manligt« och Åre nämns upprepade gånger när samtalen handlar om var de konkreta mötesplatserna finns.

Ett par av de som har intervjuats är bekanta med »värmlandsstudien«, som den kallas av någon, och en informant säger följande:

Jag fick en enorm aha-upplevelse när jag läste Gerds bok, kring det här med, nämen att det är idrottsföreningarna, styrelserna och Rotary och de här [...] Jag upplever ju att det är, att det finns några stycken, jag satt mycket och bockade av när jag läste boken. Samtidigt så finns det ju ett gäng unga entreprenörer som är så otroligt drivande och som har en helt annan syn på hur man samarbetar. (Kvinna, tjänsteman)

Vissa av de intervjuade menar att ålder liksom utbildning är viktiga faktorer vid sidan av kön och resonerar utifrån detta om hur inflytandet i Jämtland ser ut. Det finns en förhoppning om att de yngre inte ska fortsätta i samma hjulspår utan hitta nya sätt att arbeta med utvecklingen av regionen utifrån existerande möjligheter och begränsningar, men hos flertalet så stannar det vid just en förhoppning.

Vi har redan berört svårigheterna med att fastställa varför människor agerar som de gör, närmare bestämt varför de hamnar i/håller fast i handlingsmönster som leder till över- och underordning. Denna fråga aktualiserades åter när samtalen gällde inflytandet hos olika aktörer i länet:

Jag har svårt att avgöra varför folk gör som de gör här, för att det finns ju inte mycket ekonomi här uppe, och gör man det för att man har en drivkraft att få vara med och bestämma eller för att man har värderingen att 'det här är vad jag tror blir bäst för alla' eller gör man det bara för att vara med i rätt sammanhang? Och jag har inte hittat... För det är ju några som är med överallt, som vi håller lite koll på. (Kvinna, tjänsteman)

Överlag så verbaliseras inte så många idéer kring varför folk går med i nätverk i intervjumaterialet, detta är den längsta och mest utvecklade reflektionen på temat. Någon tror att det handlar om att känna sig viktig, en annan tror att det handlar uteslutande om personlig vinning. När det gäller de etablerade nätverken i Jämtland så är det Rotary, Jämtlands Gille, Frimurarorden, Qleader, QnetZ och ett par affärsnätverk som diskussionerna gäller. Druidorden Derva är den enda (kända) gruppering som inte nämns av någon. Flera av informanterna har erfarenhet av att komma till möten där ett ärende skulle diskuteras och finna sig ställda inför fullbordat faktum. Detta är i allmänhet ett tecken på att nätverksintressen tagit över och situationen riggats därefter (Forsberg & Lindgren, 2010).

Möte med nätverken

Flera av de intervjuade berättar att de i sin yrkesutövning hamnar i situationer där de samverkar med aktörer som de vet ingår i nätverk. Det görs således en distinktion mellan nätverksaktörer, dvs. personer som på ett igenkännbart sätt samarbetar med varandra utifrån gemensamma intressen och agendor, och andra aktörer. Några av informanterna arbetar med frågor som gör att de regelbundet uppvaktas av starka nätverksaktörer inom regionen. Detta har lett till funderingar när det gäller den egna integriteten.

Sen vet jag inte hur det styr oss som individer, det är svårt att veta. Jag har inga intressen i det där så jag tycker mig inte ha blivit styrd, men jag kan ju inte säga när det gäller andra. (Kvinna, politiker)

Avsaknaden av eget intresse blir här en garant för att sakligheten i ett visst ärende kan behållas, samtidigt så uttrycks en viss osäkerhet. Medvetenheten om att det kan vara svårt att veta hur samvärdet med nätverksaktörerna egentligen påverkar det egna agerandet är tämligen stor. De intervjuade undrar överlag var gränserna går och vilka roller som går ihop respektive krockar.

Jag har fått förfrågan om jag vill vara med i en av de här klubbarna ett par gånger, men jag anser att jobbar man för offentlig förvaltning så ska man inte vara med där [...] Det är ju för att befrämja affärer så att säga, då hamnar man lätt i delikatessjäv. (Man, tjänsteman)

Vissa av informanterna är dock, som visas i citatet ovan, väldigt klara över vilka slags medlemskap som skulle kompromissa deras yrkesheder eller försätta dem i en etiskt problematisk sits. Rent generellt kan sägas att medan vissa funderar på vad den regelbundna kontakten med nätverksaktörer innebär, så är andra mer intresserade av att diskutera vad ett eventuellt medlemskap i olika nätverk skulle kunna resultera i rent yrkesmässigt.

Politikerna som har intervjuats har särskilt mycket att säga om nätverksaktörer och »starka personer« överlag. En av dem menar att eftersom politiker kan sätta stopp för många av nätverkens planer så utsätts de för en hel del påtryckningar. Alla aktörer som vill driva större projekt blir »beroende av politiker« och måste helt enkelt få med sig politiker för att kunna realisera sina planer. Samtidigt så understryks också regionens beroende av pengarna som nätverksaktörerna har. En relation av ömsesidigt beroende skisseras. En politiker berättar om hur folk ringer henne »för att promota sina ärenden« och att detta inte är något underligt – det är så det går till. På frågan om hur hon hanterar den typen av samtal så ges inget direkt svar, kanske därför att dessa samtal betraktas som en helt och hållet självklar del av arbetet. Naturligtvis kan kommunikation kring olika ärenden vara något konstruktivt, här föreslås inget annat. Däremot bör arbetssätten utsättas för kritisk granskning. Det är bara vissa som ringer för att prata om sina ärenden, nämligen de som anser sig stå på god fot med politikern i fråga. Detta i sig borde vara nog för att väcka funderingar kring hur ärenden förbereds och processas. En av tjänstemännen diskuterar också sina erfarenheter av påtryckningar, påtryckningar som ofta utövas på fritiden när han stöter ihop med folk på stan.

Jag kan vara trevlig och glad, men det finns ju de som frågar om saker och så ger man ett nekande svar och de blir förbannade, och då brukar jag säga att 'jag respekterar dig som företagare, då måste du respektera mig när jag gör det jobb jag ska göra.' (Man, tjänsteman)

Det handlar om att skapa en frizon kring sig som respekteras av de berörda. Även om flera pratar om påtryckningar så är det bara informanten ovan som menar att han har blivit utsatt för påtryckning på en mer emotionell grund.

Den demokratiska gränsen

När starka personer, släkter och nätverk pekas ut så görs i allmänhet inte detta på ett särskilt problematiserande sätt. Det faktum att vissa av grupperingarna är konsupplade vållar en hel del reaktioner vid närmare eftertanke, men nätverkandet i sig verkar inte ge upphov till några större bekymmer. Ett skäl till detta verkar vara det redan påtalade beroendet:

126 000 individer i länet, inom vissa områden så är det ju samma personer, men om vi skulle ta bort dem så finns ingenting [...] Och det är många som är bra entreprenörer och försöker att skapa saker, nu är jag ute på hal is här, men det finns ju väldigt många som är väldigt nöjda med det de gör och inte vill bidra med nåt [...] Men så finns det ett antal människor som är väldigt framåt. (Man, tjänsteman)

Men det finns också ett annat skäl till att informanterna inte ställer sig mer kritiska till nätverkande, nämligen därför att: »Det är ju inget konstigt, nätverk är ju ett sätt att ta sig framåt också, vi är ju beroende av nätverk«. Som Lindgren (2010) påpekar så är det inte nätverkandet i sig som är problemet, utan det är först när nätverken verkar exkluderande eller underminerar viktiga demokratiska processer som det finns skäl att ifrågasätta dem. Vissa former av nätverkande rubbar alltså inte de dessa processer, utan kan verka vid sidan av dem.

I ett par av intervjuerna så diskuteras det egna nätverkandet på ett mycket öppet och hjärtligt sätt, nedan följer två citat som väl fångar de resonemang som förs.

Jag försöker alltid hitta personer som nu i jobbet, 'vilka kan vara bra och ha, för att få igenom det här?' 'vilka ska vi prata med då?' Då vill jag kunna använda det, och så gör ju alla andra också, och det är ju liksom bäst nätverk gäller liksom, flest kompisar vinner, på nåt vis. (Kvinna, nätverkare)

Det är väldigt suddiga gränser tycker jag, men jag kan se att jag har faktiskt gjort sånt själv, jag har aldrig haft någon personlig vinning i det, men jag har fått min vilja igenom. Det har jag tänkt mycket på, att jag är en del av det här systemet jag också. (Kvinna, politiker)

I det första citatet så blir nätverkandet kort och gott till en realitet och den intervjuade ser nätverk som först och främst en möjlighet att få saker gjorda. Även om hon (i en annan passage) reflekterar över problemet med att det starkaste nätverket vinner, så leder inte detta till en kritik av arbetssättet i sig. I det andra citatet så är det nästan som om den intervjuade »kommer ut« som nätverkare. För henne uppstår en konflikt som djupast sett handlar om huruvida hon själv är en del av lösningen eller problemet. Hon säger vidare att:

Man kan ha kommit på möten och känt att 'här är det redan beslutat' [...] min släkt skulle aldrig få en inbjudan till de här grupperingarna [...] men jag kan se idag hur jag kan utnyttja ett sånt system själv att jag sitter här och så känner jag den och så löser vi det här och så får vi det som vi vill. Och det är ju samma sak, har jag tänkt. (Kvinna, politiker)

I och med det politiska arbetet så har möjligheterna och fördelarna med nätverkande uppenbarats sig, hon slår dock fast att »om jag vinner på det ekonomiskt så är det ganska enkelt att se att det här är inte OK«. Hon menar att en analys av vilka som är intressenterna och vilka motiv dessa har egentligen behövs i varje enskilt fall för att avgöra om användandet av nätverk är legitimt eller inte. Om det går att se att aktörerna handlar i eget intresse så bör nätverkandet betraktas som ett problem. Så länge aktörerna fortsätter att ha det allmännas bästa för ögonen, dvs. så länge som de

fortsätter utföra sina uppdrag, så håller de sig, enligt henne, inom ramarna. För att komma åt de aktörer som inte opererar efter denna professionalitetslogik så bör det föras en öppen diskussion om nätverkande och vad som kan åstadkommas med hjälp av nätverkande: »*Om vi försöker få människor att försöka förstå att man har fördelar, att man blir medveten om det*«.

En annan av de intervjuade är inne på samma linje:

Det blir ju vad man använder nätverken till, i vilket syfte och i vems syfte och vilka konsekvenser får det? Men de här, vad ska jag säga, strukturerna bakom, eller den här praxisen att använda nätverk, den förändrar man ju inte enbart genom att avsätta ett par personer, kulturen bakom finns ju, hålen fylls ju igen. Utan det kanske är mer att synliggöra och peka på sättet att jobba. (Kvinna, tjänsteman)

Här fördjupas analysen på så sätt att nätverkandet förstås som en icke personbunden praktik. Detta får som konsekvens att nätverkandet ses som en socialitetform, för att dra en parallell till Simmel (1950 [1908]), alltså ett särskilt sätt att arrangera relationer på. En socialitetsform tenderar att bestå trots att personer avsätts eller byts ut och detta kan t.ex. leda till att reell förändring uteblir trots att åtgärder vidtas mot enskilda. Frånvaron av denna insikt kan leda till att kritik stannar på individnivå och att arbetssätt och rutiner inte utsätts för någon djupare granskning. Detta kan, i sin tur, få som konsekvens att åtgärder bedöms som verkningslösa och att resurser för förändringsarbete dras in.

Kort summering

Informanterna är medvetna om vilka aktörer inom regionen som är nätverksaktörer, dvs. vilka aktörer som agerar på ett koordinerat sätt. De har erfarenhet av att komma till uppgjorda möten och att utsättas för påtryckningar i sin yrkesutövning. Nätverkande i sig omtalas inte egentligen som ett problem, utan det är när egna intressen kommer in i bilden som problemen uppstår. Informanterna drar dock gränser på olika sätt för egen del – medan vissa undrar hur de påverkas av det professionella samröret med nätverksaktörer, så menar andra att det finns sammanslutningar som är olämpliga att vara med i. Detta antyder olika förhållningssätt, med olika möjligheter till inte minst självkritisk reflektion. Det som bedöms som eget nätverkande upplevs på olika sätt, för vissa är det ett självklart sätt att få saker gjorda och för andra så är det godtagbart så länge som allmänhetens intressen tillvaratas. Det finns viss insikt om att nätverkandet är en socialitetsform och inte en personbunden praktik.

Slutsatser

Det är en ganska rörig karta som framträder när analysen har gjorts. Det framgår att de intervjuade till viss del befinner sig i samma jämtländska verklighet, men att de betonar olika saker och därför landar i bitvis olika problemformuleringar. För vissa blir de uteblivna satsningarna på jämställdheten, i synnerhet praktiken att bara inkludera jämställdhetsarbetet i övriga arbetsuppgifter, till en del av det större jämställdhetsproblemet. Forskning visar att varaktig förändring uppnås med hjälp av målmedvetet arbete och tillsättandet av resurser (Amundsdotter, 2009), och detta behöver etableras som en *gemensam utgångspunkt* inför det fortsatta jämställdhetsarbetet inom regionen.

Majoriteten av informanterna hävdar att Jämtland är ett jämställt län ur politisk synvinkel, då fler kvinnor än män arbetar inom politiken. Det framhålls dock av några att detta är en förenklad bild sett till det totala regionala sammanhanget. Även den större samhällsutvecklingen bör tas med i beräkningen när politikens såväl som andra aktörers inflytande avhandlas. Politiken och näringslivet blir alltmer sammankopplade genom governance och forskningen visar tämligen entydigt att näringslivets styrningsformer har fått stort inflytande på regionpolitiken (Montin & Hedlund, 2009). Jämställdhetens demokratiska ambition kan lätt komma på kollisionskurs med ekonomiska intressen i en alltmer avpolitiserad regionalpolitik som framför allt kommit att handla om tillväxt (Hudson & Rönnblom, 2007). Den enighet som finns kring tillväxt blir till vad Mouffe (2000:112) kallar »*pain-free politics*«, och i en sådan politik är maktfrågor obekväma och demokratifrågor avförs lätt från dagordningen. Även om flera av de intervjuade uttrycker sig kritiskt om tillväxtbegreppet och menar att det är diffust, så uteblir som regel kritiska resonemang om det konsensustillstånd som tillväxtambitionen riskerar att ge upphov till. Det fortsatta jämställdhetsarbetet skulle tjäna på att på ett tydligt sätt lyfta frågan om konsensus, inte bara i relation till tillväxt utan som ett allmänt avpolitiseringsproblem. Reellt jämställdhetsarbete kräver konflikter, det är därför viktigt att adressera de minskande möjligheterna att bedriva konfliktbetonat förändringsarbete.

Sammantaget så talar mycket för att situationen i Jämtland liknar den i Värmland när det gäller förekomsten av nätverk och nätverksaktörer. I intervjumaterial finns samma typ av vittnesmål (jfr Forsberg & Lindgren, 2010) och precis som i Värmland så återkommer samma namn på viktiga poster i olika sammanhang. Aktörer som tillskansar sig inflytande brukar ha omfattande resurser att försvara och utveckla. Viktiga nätverksaktörer finns ofta i familjer och släkter som är väl etablerade i regionen och som intar centrala positioner i regionens näringsliv (Göransson, 2007). De intervjuade vet vilka de tunga aktörerna i regionen är. De vet också hur dessa aktörer är kopplade till varandra genom gemensamma agendor, det uttrycks dock en viss osäkerhet kring vad som motiverar dessa aktörer. Inom forskningen om nätverk i regionalpolitiken framhålls att de mest inflytelserika nätverken som regel består av män i mer eller mindre homosociala konstellationer som sammanstrålar i formella eller informella former på synliga eller osynliga mötesplatser (Hanson & Blake, 2009; Forsberg & Lindgren, 2010). I enlighet med detta så är det också i huvudsak män som nämns av de intervjuade i samtalen om nätverk i Jämtland.

Några av de intervjuade problematiserar sitt eget nätverkande och resonerar om var den demokratiska gränsen går. Det är dock skillnad på nätverk och nätverk. Jackall (2010:42) beskriver principen bakom framgångsrikt nätverkande:

Once one has gained power, one can use one's influence in the organization to shape social ties. Such alliances often cut across rival networks and coteries and can, in fact, temporarily unite them.

Nätverk som kan byggas över gamla solidariteter och konflikter har en stor fördel gentemot nätverk som sitter fast i mänskligt gillande och ogillande – de är inte beroende av något annat än delade intressen. Kvinnors nätverk tenderar att handla mindre om att dela strategisk information och mer om stöttning och umgänge (Forsberg & Lindgren, 2010), vilket resulterar i att dessa nätverk ofta får en ojämn slagkraft. Det är viktigt att analyser av nätverkande utförs på ett stringent sätt och baseras på den kunskap som finns inom forskningen, så att nätverkens inflytande kan bedömas på ett realistiskt sätt. Det är svårt att säga hur studiens nätverkstema kan omsättas konkret i det fortsatta jämställdhetsarbetet, men en ökad medvetenhet om vad som karaktäriserar demokratiskt sett skadliga nätverk skulle behöva finnas i de sammanhang där jämställdhetsfrågor behandlas. Det måste, kort sagt, göras rumsrent att prata om nätverk och nätverkande, sitt eget såväl som andras. Annars kan ett av de viktigaste hoten mot jämställdhet aldrig läggas på bordet.

Något bör avslutningsvis sägas om företagsstöden. Här blir kartan svår att tyda. Tjänstemännen vidhåller av begripliga skäl att det är det formella regelverket som bör bli föremål för diskussion, samtidigt kompliceras bilden av en föränderlig marknad och osäkerhet kring exakt hur många kvinnor det finns i rätt branscher. Det som krävs på denna punkt är att centrala aktörer enas om en problemformulering och en väg framåt. Denna problemformulering måste konstrueras utifrån att *ett bestämt jämställdhetsproblem* urskiljs (och t.ex. inte ett tillväxtproblem), samt utifrån rådande regler och aktuell statistik.

Referenser

- Abrahamsson, L. (2009) *Att återställa ordningen. Könsmönster och förändring i arbetsorganisationer*. Umeå: Boréa Bokförlag
- Amundsdotter, E. (2009) *Att framkalla och förändra ordningen: aktionsorienterad genusforskning för jämställda organisationer*. Luleå: Luleå tekniska universitet
- Connell, R. (2011) *Sydteori. Den samhällsvetenskapliga vetenskapens globala dynamik*. Lund: Studentlitteratur
- Denscombe, M. (2009) *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom Samhällsvetenskaperna*, 2:a upplagan. Lund: Studentlitteratur
- Forsberg, G. (2001) »The difference that space makes. A way to describe the construction of regional gender contracts«, i *Norsk Geografisk Tidskrift*. Vol. 55, No 3 s.161–165.
- Forsberg, G. & Lindgren, G. (2010) *Nätverk och skuggstrukturer i regionalpolitiken*. Karlstad: Karlstad University Press
- Garfinkel, H. (1967) *Studies in ethnomethodology*. Englewood Cliffs, Nj: Prentice Hall
- Graneheim, U. H., & Lundman, B. (2004) »Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness«, i *Nurse Education Today*, 24(2) s. 105–112
- Görensön, A. (red) (2007) *Maktens kön: Kvinnor och män i den svenska makteliten på 2000-talet*. Nora: Nya doxa
- Hanson, S. & Blake, M. (2009) »Gender and Entrepreneurial Networks« in *Regional Studies*. Vol. 43. 1, s. 135–149
- Haraldsson, A-L. (2010) »Kvinnors nätverk och relationer« i Forsberg, G & Lindgren, G. (red) *Nätverk och skuggstrukturer i regionalpolitiken*, Karlstad: Karlstad University Press
- Hartmann, H. (1981) »The Unhappy Marriage of Marxism and Feminism: Toward a More Progressive Union« i *Sargent* (ed.) op. cit., s.1–42
- Hudson, C. & Rönnblom, M. (2007) »Regional development policies and the construction of gender equality: The Swedish case«, i *European Journal of Political Research* 46:47–68
- Jackall, R. (2010) *Moral Mazes. The Works of Corporate Managers*. New York: Oxford University Press.
- Jansson, U. (2010) *Den paradoxalt nödvändiga kvinnan. Könsdiskurser i Svenskt Näringsliv – ett nyliberalt drama*. Karlstad: Karlstad University Studies 2010:30
- Jonsson, A. (2009) *A Nice Place. The Everyday Production of Pleasure and Political Correctness at Work*. Karlstad: Karlstad University Press 2009:52
- Jämtlands län – en region för kvinnor och män. *Handlingsplan jämställd regional tillväxt*. (2013) Regionförbundet Jämtlands län, dnr: RS/2012–8
- Krippendorff, K. & Bock, M. A. (red) (2008) *The Content Analysis Reader*. Thousand Oaks, CA: Sage
- Lika rätt och lika möjligheter till företagsstöd? Förordningarna om de regionala investeringsstöden granskade ur ett könsperspektiv*. Tillväxtanalys 2010:2
- Lindgren, G. (2010) »De diskreta nätverken«, i Forsberg, G & Lindgren, G. (red) *Nätverk och skuggstrukturer i regionalpolitiken*, Karlstad: Karlstad University Press
- Lundberg, P. (2013) »Vi måste prata om strukturerna«, i *Aftonbladet* 2013-07-02
- Lönning, G. (2010) »En bransch med fokus på hälsa, må-bra och hela människan«, i Forsberg, G & Lindgren, G. (red) *Nätverk och skuggstrukturer i regionalpolitiken*, Karlstad: Karlstad University Press
- Massey, D. (1994) *Space, Place and Gender*. Cambridge: Polity Press
- Mohanty, C. T. (2003) *Feminism Without Borders: Decolonizing Theory, Practicing Solidarity*. Raleigh and Durham, NC: Duke University Press

- Montin & Hedlund (red) (2009) *Governance på svenska*. Stockholm: Santerús Academic Press
- Mouffe, C. (2000) *The democratic paradox*. London: Verso.
- Newman, J. (2001) *Modernising governance: new labour, policy and society*. London: Sage
- Risman, B. (1998) *Gender Vertigo. American families in transition*. New Haven: Yale University Press
- Rönblom, M. (2002) *Ett eget rum? Kvinnors organisering möter etablerad politik*. Umeå universitet, Statsvetenskapliga institutionens skriftserie 2002:3
- Rönblom, M. (2008) »Vart tog politiken vägen? Om regionalpolitik, jämställdhet och statens förändrade former«, i *Tidskrift för genusvetenskap* nr 1:31–52
- Simmel, G. (1950) *Sociology*, Free Press: Glencoe
- Swartling, J.-A. (1998) *Ideologi och realitetsarbete. Om analys av makt och dominans på etnometodologisk grund*. Stockholm: Stockholms universitet, Statsvetenskapliga institutionen
- Tillväxt som gynnar de fattiga* (2009), Sida Scheja, E.& Söderbäck, M. red. Artikelnummer: SIDA51481sv

Jämtland och jämställdheten. Om rättvisa i regionalt utvecklingsarbete

I denna studie analyseras hur jämställdhetsproblem och behovet av jämställdhetsarbete beskrivs av tretton centrala aktörer i Jämtlands län. Aktörerna är verksamma som tjänstemän på t.ex. Regionförbundet, Länsstyrelsen och Almi, som jämställdhetsarbetare i olika verksamheter, som politiker, företagare och »nätverkare« (i nätverk organiserade av och för kvinnor). Studien fokuserar aktörernas sätt att urskilja och karaktärisera jämställdhetsproblem, deras resonemang om satsningarna på kvinnors företagande och betydelsen av nätverkande samt transparenta arbetssätt. Det övergripande syftet med undersökningen är att se var synsätten sammanfaller och krockar, och på så sätt rita en slags karta över olika förhållningssätt, förhållanden och erfarenheter. Analysen visar att jämställdhetsproblem och behovet av jämställdhetsarbete förstås på olika sätt av olika aktörer. Medan vissa aktörer på ett insatt sätt argumenterar för genomtänkta jämställdhetsåtgärder, så menar andra på ett ospecifikt sätt att problemen helt enkelt kommer att ordna sig. Satsningarna på kvinnors företagande och i synnerhet företagsstöden splittrar aktörerna ännu mer. Medan vissa hävdar att regelverket gör så att män oftare än kvinnor kan bli berättigade företagsstöd, så säger andra att det finns fler faktorer att beakta och att det i grund och botten handlar om val av arbetssätt m.m. Även när det gäller nätverkande så går synsätten och beskrivningarna isär. De flesta av aktörerna är eniga om att det förekommer nätverksverksamhet i regionen, dvs. att personer går samman i olika slags allianser för att driva gemensamma agendor. De problematiserar dock detta i olika utsträckning. Ett par av aktörerna uppvisar högst reflexiva förhållningssätt, där det egna nätverkandet definieras och problematiseras. Sammantaget så visar studien att den gemensamma plattform som behövs för att driva jämställdhetsfrågor på ett systematiskt och effektivt sätt saknas.

